

- розвиток інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі.

Використана література

1. The International Handbook on Innovation, Larisa V. Savinina, Elsevier, 2003. 1171 p.

2. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2007. 364 с.

3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2014 р. № 632 «Про проведення науково-педагогічного проекту «Підготовка керівних, педагогічних та науково-педагогічних кадрів до роботи за інноваційними освітніми технологіями «Академія інноваційного розвитку». URL: https://drive.google.com/file/d/1P3Jaixl-5UyCAVjYQRyiHusz_LaTiRZa/view

4. Програма спільної діяльності МОН України та НАПН України на 2017-2020 роки. URL:

https://drive.google.com/file/d/0B_VQoK4fBMrmdHdXVFRIR3IKcnpJTGIQTHJ3X3dsRVR4Z2Vn/view

УДК 373.091.12.011.3-051:005.336.2:316.346.2

В. П. Кравець

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, дійсний член (академік) НАПН України, професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти, радник ректора Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, kravets@tnpu.edu.ua

КЕРІВНИК СФЕРИ ОСВІТИ У ГЕНДЕРНІЙ ПАРАДИГМІ: ВИКЛИКИ ЧАСУ

Особливої актуальності в умовах євроінтеграції та національної освітньої реформи набуває пошук ефективних шляхів професійної підготовки майбутніх педагогів як керівників освітніх закладів згідно чинних нормативно-правових документів України (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», Державна

програма рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до 2021 року, Національні плани – «Жінки, мир, безпека» та План з виконання рекомендацій Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок (CEDAW), Концепція Нової української школи, Стратегія «Освіта: гендерний вимір – 2020») тощо.

Боротьба за соціальну справедливість як індикатор гендерної рівності, на початку XXI ст. полягає в тому, щоб можливості людини якомога менше визначалися фактором статі. Коли на законодавчому рівні ця проблема була вирішена, виявилось, що фактична нерівність за ознакою статі, проте, збереглась у всіх сферах життя. У свідомості населення ще залишається стійкою тенденція пов'язувати «чоловіче» з культурним, а «жіноче» з природним, обмежуючи таким чином принцип гендерної рівноправності. Реальна ситуація загалом не відповідає правовим нормам. В Україні є прояви гендерної дискримінації у відкритій чи прихованій формі, спрямовані на обмеження в правах і можливостях тієї чи іншої статі.

На сьогодні у педагогічній науці гендерна парадигма посідає одне з ключових місць за ступенем впливу на індекс людського розвитку, зокрема на розвиток двох великих соціодемографічних груп – жінок і чоловіків.

У проблемне поле досліджень вітчизняних науковців ввійшли наступні гендерні проблеми, а саме: проблема бідності, за межею якої опинились близько 80% жінок; гендерний розрив в економічній сфері; прояви дискримінації на ринку праці; зростання кількості представниць жіночої статі на важких і шкідливих роботах; погіршення репродуктивної функції жінок і чоловіків; поширення проявів насильства й жорстокості в родині, що стає передумовою збільшення проявів злочинності у суспільстві; збільшення міграції та зростання рівня торгівлі людьми; зменшення як абсолютних, так і відносних показників народжуваності; стрімке скорочення середньої тривалості життя населення, демографічна, сімейна та соціальна кризи тощо. На новий рівень вийшла чоловіча проблематика, а саме: психологічне та фізичне насильство у житті чоловіків, захист їхнього здоров'я; неналежна збалансованість ролей чоловіка й жінки тощо.

Гендерні дослідження привели до розуміння того, що проблема нерівності набагато глибша, ніж це уявлялось; що вона впирається у відтворення нерівності можливостей. Була

переосмислена роль культури, популярних стереотипів, упередженості науки у формуванні уявлень про жіноче й чоловіче, про мужність і жіночність та їх роль у творенні бар'єрів перед жінками й чоловіками. Гендерні дослідження вивчають динаміку змін чоловічих і жіночих ролей у суспільстві й культурі, розробляють перспективну стратегію досягнення фактичної рівності можливостей жінок і чоловіків.

На основі аналізу наукової літератури можна виділити два основних типи гендерних установок – патріархатні і феміністські. Для патріархатних установок характерні наступні особливості: 1) переконання, що в суспільних і сімейних відносинах має існувати жорсткий розподіл чоловічих і жіночих ролей; 2) погляд, згідно з яким чоловікові належить провідна, активна роль у сім'ї і суспільстві, а жінці – підпорядкована, пасивна; 3) переконання, що життєві цінності жінок і чоловіків різні: сім'я і кохання – основні цінності для жінок; справа, робота, самореалізація поза сім'єю – цінності чоловіків; 4) віддання переваги сімейним відносинам, в яких чоловік є главою сім'ї, вносить основний вклад в бюджет сім'ї; 5) приписування жінці як головної її ролі в суспільстві – ролі матері, тобто поведінки, пов'язаної з народженням і вихованням дітей; 6) осуд поведінки жінки, в якій домінують орієнтації на самореалізацію поза сім'єю, на кар'єру, професійні досягнення; 7) уявлення про те, що патріархатна модель суспільства природна, зумовлена біологічними відмінностями статей; 8) засудження рівних прав жінки і чоловіка.

Феміністські установки свідомості включають в себе такі аспекти: 1) засудження використання біологічних статевих відмінностей для впровадження жорстко закріпленого, підпорядкованого становища жінки в сім'ї і суспільстві; 2) несприйняття існування в сім'ї і суспільстві строго закріплених чоловічих і жіночих ролей; 3) засудження розподілу сфер суспільного життя на чоловічі і жіночі; 4) переконання, що жінки і чоловіки в сучасному суспільстві мають не однакові можливості для самореалізації в різних сферах, і такий стан визнається несправедливими; 5) прийняття образу жінки (гендерного ідеалу), головними рисами якого є енергійність, активність, впевненість у собі, прагнення до свободи і незалежності, діяльність у різних сферах суспільного життя; 6) погляд, відповідно до якого для жінки високу цінність мають професійні досягнення, кар'єра, розкриття

власних можливостей і здібностей, прагнення до самореалізації; 7) надання переваги сімейним відносинам, які не зобов'язують жінку всю себе віддавати турботі про інших; 8) погляд на виховання дітей, за яким суспільство повинно максимально прагнути до рівної участі батьків і матерів у житті дитини; 9) осуд ставлення до жінки як суб'єкту сексуального пригнічення; 10) несприйняття подвійних стандартів у суспільній моралі в оцінці поведінки чоловіків і жінок у різних сферах життя; 11) переконання в необхідності глибокого усвідомлення жінками свого підпорядкованого становища, бажання змін у суспільній ролі жінки і розуміння важливості практичних дій у цьому напрямку [2].

В умовах нової соціокультурної реальності постало завдання нового осмислення гендеру як соціокультурної статі, нового прочитання, та реконструкції минулого у стосунках статей, аналізу історії розвитку гендерних, шлюбно-сімейних та сексуальних стосунків і, найголовніше, представлення міждисциплінарного, синергійного підходу до гендерної проблематики. На сьогодні більшість науковців підтримують інституціоналізацію системи гендерного підходу в педагогічній парадигмі в усіх сферах освітньої системи. Привабливим для них є те, що гендер як базова методологія новітніх освітніх технологій орієнтований на створення рівних, незалежних від статевої належності можливостей самореалізації людини у суспільній і приватній сферах життєдіяльності, у виконанні статево-рольових функцій чоловіка і жінки, подружніх партнерів, батька і матері, сексуальних партнерів тощо. Однак, гендер у педагогіці поки що є ексклюзивною методологією, науковою екзотикою. А відсутність повноцінного гендерного виховання і просвіти призводить до відхилень у формуванні особистості, гендерної неадекватності, нещасних шлюбів, домашнього насильства, а іноді – й до серйозних психічних дисфункцій.

Маючи значний досвід у розвитку гендерного дискурсу у вищій школі (в університеті гендерні дослідження розпочалися з 1999 року), ми окреслили коло питань, яке вимагає розробки і досліджень у зв'язку з декларуванням нового педагогічного (гендерно орієнтованого) напрямку, а саме: «*Суспільство, стать, гендер*» (біологічне і соціальне у гендерній соціалізації, наслідки гендерної асиметрії для розвитку особистості дитини, конструювання технологій впливу соціуму на індивіда з метою

формування певної моделі гендерної ідентичності, сутність соціальних трансформацій у стосунках статей тощо); *«Гендер і педагогіка»* (гендерні аспекти історії школи і педагогіки; гендерний потенціал освітнього процесу, вікові аспекти гендерної соціалізації, критика гендерної тенденційності традиційної школи тощо); *«Проблеми впровадження гендерного підходу в роботу школи і сім'ї»* (методологія і методика гендерної освіти і виховання, шляхи впровадження гендерної інновації в освітній процес закладів освіти і сім'ї тощо); *«Міжстатеві взаємини»* (еволюція гендерної взаємодії, міжстатева дружба, кохання, сексуальні стосунки); *«Дошлюбна підготовка учнівської молоді»* (гендерні проблеми сучасної сім'ї; сексуальна культура в сім'ї; гендерні особливості подружніх конфліктів, виконання батьківських ролей тощо); *«Гендерний підхід у підготовці вчителів»* (виявлення і подолання гендерних стереотипів учителів і студентів закладів вищої освіти, методи і прийоми їх деконструкції і реконструкції).

Ефективність набуття студентами гендерних компетенцій залежить не лише від їх готовності до адекватного виконання гендерних ролей в суспільстві, а й від готовності проводити просвітницьку роботу у майбутній професійній діяльності. Тому розробка концептуальних засад формування гендерної культури молоді, виявлення умов інтегрування гендерно-чутливого підходу у зміст вищої школи є надзвичайно важливим завданням в контексті сучасної педагогічної парадигми та подальшого розвитку вітчизняної гендерології на шляху побудови в Україні паритетної демократії.

Використана література

1. Кравець В. П., Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна освіта : теорія та практика: навчальна програма з інтегрованого курсу для студентів педагогічних вузів. *Гендерні стандарти сучасної освіти*. Збірка рекомендацій (Частина 3). К., 2011. С. 9-72.

2. Кравець В. Гендерна педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Тернопіль : Джура, 2003. 416 с.